

СОРТОВІ РЕСУРСИ СОЇ ДЛЯ УМОВ ЛІСОСТЕПУ ЗАХІДНОГО

Чинчик О.С., доктор с.-г. наук, професор

Козирський Д.В., аспірант

e-mail: chinchik1978@gmail.com

Подільський державний аграрно-технічний університет

Соє за обсягами виробництва є головною білковою й олійною культурою світу, а її експорт становить одну з основних статей світового продажу сільськогосподарської продукції. Соє, як високобілкова культура, потребує великої кількості азоту, більшу частину якого можуть постачати бульбочкові бактерії. Продуктивні симбіотичні пари необхідно підбирати для конкретних ґрунтово-кліматичних умов і регіонів [3]. Соє - один із найкращих попередників для всіх культур, до того ж сама є високорентабельною культурою. Особливо слід звернути увагу на скоростиглі сорти. В сучасних умовах роль їх підвищується через необхідність розв'язання проблеми попередників насамперед для озимої пшениці. В результаті скорочення посівних площ із різних причин під основною в Україні зернобобовою культурою - горохом, що раніше досягала понад 1 млн. гектарів і яка є добрим попередником, озиму пшеницю почали висівати по гірших попередниках і часто в пізні строки. Озиму пшеницю в багатьох випадках сіють після цукрових буряків, кукурудзи на зерно, які збирають в пізні строки, а також по стерньових попередниках. Посіяна після цих культур озима пшениця входить у зиму слабкою, в результаті чого рослини її часто гинуть від вимерзання й інших причин. Усе це призводить до зменшення валових зборів основної продовольчої культури [2]. Аналіз сортового складу посівів сої, які занесені в «Реєстр сортів рослин України», показав, що переважали сорти ранньостиглої групи. Це, з одного боку, гарантує дозрівання й одержання кондиційного без додаткових витрат на доробку насіння, з іншого - є досить ризикованим у разі посухи у другій половині липня-серпні, що призводить до зниження рівня урожайності культури. Однозначно, помилково буде робити ставку тільки на ранньостиглу групу сортів, які зазвичай менш урожайні. Практикою соєсіяння доведено, що в арсеналі кожного товаровиробника повинно бути 2-3 сорти. При цьому вони повинні бути різної групи стиглості, проте повинні переважати сорти, що гарантують отримання кондиційного насіння і їх чітке, організоване збирання. До цього ж сорти повинні бути з різних еколого-географічних зон походження.

У цілому, сорти сої, крім ранньостиглості, повинні бути: високоврожайними та адаптованими до ґрунтово-кліматичних умов середовища; холодостійкими; швидко скидати листки при дозріванні; мати достатньо високе положення нижнього продуктивного вузла, що краще досягається при детермінантному типі росту. Реалізація потенціалу продуктивності певного сорту сої тісно пов'язана з його адаптивними властивостями - пластичністю та стабільністю. За оптимального забезпечення ґрунтового живлення і вологи створюються сприятливі умови для проявлення генетичної здібності сорту, який

повинен мати високу пластичність, тобто максимально позитивно реагувати на поліпшення умов вирощування збільшенням насінневої продуктивності.

Поширення сої в значній мірі залежить від біології сорту та умов довкілля. Залежно від цих двох факторів визначається сортова політика її вирощування [2]. Про перспективність українського ринку насіння сої свідчить конкуренція, що розгортається між виробниками насіння й оригінаторами сортів. На 2020 рік до Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, додано 257 сортів сої, серед них 107 – української селекції. На сьогодні в Україні працюють 43 оригінатори сортів сої, з них 18 українських і 25 іноземних. Серед українських оригінаторів сортів є як державні установи, так і приватні компанії й індивідуальні заявники. Проте переважну більшість українського насіння сої вирощують у дослідних господарствах НААН і компаніях, що працюють за ліцензійними договорами з Інститутами НААН [2].

Сучасні сорти сої української селекції характеризуються новою архітектонікою рослин. За оптимальної густоти рослин вони прямостоячі, характеризуються обмеженим гілкуванням, потовщеним стеблом, мають трійчасті листки (за формою вузьколисті і широкоовальні листки), цільнокрайові із хвилястою зморшкуватою поверхнею листкової пластинки, видовжена китиця, крупне насіння. Їх можна висівати як широкорядним способом, так і зі звуженими міжряддями, з більшою густотою рослин, ніж раніше ввезені пізньостиглі сорти. У них основна кількість і маса бобів (насіння) формуються на головному стеблі, менше на бокових гілках. У зріджених посівах вони схильні до гілкування. За оптимальної густоти мають високе прикріплення бобів у нижньому ярусі, менші втрати при збиранні врожаю, високу якість насіння [1].

Отже, у господарствах, що спеціалізуються на вирощуванні сої необхідно висівати 2-3 сорти цієї культури різних груп стиглості. Для умов західного Лісостепу перевагу слід надавати ранньостиглим та середньораннім сортам сої.

Список використаної літератури

1. Іванюк С.І. Формування сортових ресурсів сої відповідно до біокліматичного потенціалу регіону вирощування. *Корми і кормовиробництво*. 2012. Вип. 71. С. 34-41.
2. Стариченко В., Щербина О. Як обрати сорт сої. Агробізнес сьогодні. Електронний ресурс: <http://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/19062-yak-obraty-sort-soi.html>.
3. Чинчик О.С., Оліфірович С.Й., Оліфірович В.О., Третьякова С.О. Перспективи біологізації вирощування зернобобових культур в Україні. *Зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. Вип. 94. С. 198-207.